

WOMEN IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT: SCIENCE AND QUALITY EDUCATION

3RD INTERNATIONAL CONFERENCE

YOSHLARGA SIFATLI TA'LIM BERISHDA MA'NAVIY MADANIY TARBIYANING UZVIYILIGI

Elboy Arziqulov

Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi huzuridagi

Ijtimoiy-ma'naviy tadqiqotlar instituti mustaqil tadqiqotchisi

earziqulov94@gmail.com

Kalit so'zlar: yoshlar, ta'lim, tarbiya, madaniyat, ma'naviyat, meros, sivilizatsiya, qadriyat, globallashuv

Annotatsiya: ushbu maqolamizda bugungi kunda yoshlarimizning sifatli ta'lim olishlari, ularga yaratib berilayotgan shart sharoitlar, yoshlarimizning ma'naviy madaniy, ijodiy salohiyatini yanada oshirish borasida davlatimiz rahbariyati tomonida olib borilayotgan tizimli ishlar hamda ushbu soha rivoji uchun chiqarilayotgan farmon va qarorlari mazmun va mohiyatiga atroflicha to'xtalib, ilmiy falsafiy fikrlar keltirib o'tilgan.

CONTINUITY OF SPIRITUAL AND CULTURAL EDUCATION IN PROVIDING QUALITY EDUCATION TO YOUTH

Key words: youth, education, upbringing, culture, spirituality, heritage, civilization, value, globalization.

Abstract: in this article, we present the quality education of our youth, the conditions created for them, the systematic work carried out by the leadership of our country to further increase the spiritual, cultural and creative potential of our youth, as well as the content and context of the decrees and decisions issued for the development of this field. Scientific and philosophical thoughts are mentioned.

НЕПРЕРЫВНОСТЬ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЧЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ МОЛОДЕЖИ

Ключевые слова: : молодежь, образование, воспитание, культура, духовность, наследие, цивилизация, ценность,

Аннотация: в данной статье мы представляем качественное образование нашей молодежи, созданные для них условия, планомерную работу, проводимую руководством нашей страны по дальнейшему повышению духовного, культурного и творческого

Kirish. Ertangi kunimiz vorislari bo'lmish yoshlarimizga sifatli ta'lim berish, ularni har tomonlama bilimi, zukko, ham ma'nan ham jismonan sog'lom va barkamol qilib tarbiyalash har bir davr uchun dolzarb masala bo'lib kelgan. Negaki? Kun kelib bugun ekan nihollarimiz o'z mevasini bera boshlaydi. Zamon tez suratlar bilan rivojlanib, yangidan yangi ilm- fan sohasida kashfiyotlar qilinmoqda. Bugungi globallashuv davri jamiyat va davlat rivojlanishi, insonlarning farovon hayot kechirishlari uchun yoshlarimizga sifatli ta'lim — tarbiya berish, ularni ong-u tafakkurini sog'lom va raqobatbardosh bilimlar bilan to'ldirishni taqozo etmoqda. Dono xalqimizda bir gap bor “Qush uyasida ko'rganini qiladi” deganlaridek har-bir oilada o'z farzandlarini sifatli ta'lim va munosib tarbiyalashga ota-ona , mahalla-ko'y hamda o'qib tahsil oladigan dargohidagi kishilarning axloqiy sifatlari, ilmiy salohiyati hamda ma'naviy yuksak tarbiyasi muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev 2022-yil 20-dekabr kuni Oliy Majlisga yo'llagan murojaatnomasida 2023- yilga “Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili” deb nom berilganligining o'zi ham ta'lim tizimimizni yanada isloh qilish kerakligini, undagi muammo va kamchiliklarni keng qamrovli tarzda tizimli hal qilishimiz lozimligini ko'rsatib turibdi.

O'zbekistonda yoshlar tarbiyasini zamonaviy asosda ilmiy-texnologik isloh qilish borasida olib borilayotgan ishlar uni bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ilmiy asoslangan tayanch kompetensiyalar, fazilatlar asosida shakllantirishni talab etmoqda. Tarbiyaga yangicha, tizimli yondashuv, bolada tayanch fazilatlarni kafolatli shakllantirishda oila, maktabgacha ta'lim, umumiy ta'lim, o'rta maxsus kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalari, mahallalarning ijtimoiy-pedagogik imkoniyatlarini to'liq yuzaga chiqarishni va ular orasida ilmiy-metodik uzviylikni yangi darajaga ko'tarishni taqozo etadi[1]. Binobarin yuqorida

nomlari ta'kidlab o'tilgan barcha muassasa va tashkilotlar bir butun mexanizm bo'lib ishlaganiga o'ylagan maqsadimizga erishishimiz mumkin bo'ladi.

Ma'lumki, qadimiy madaniyat va sivilizatsiyalar chorrahasi bo'lgan yurtimiz zaminidan o'rta asrlarda minglab olim-u ulamolar, buyuk mutafakkir va shoirlar, aziz-avliyolar yetishib chiqqan. Ularning aniq fanlar va diniy ilmlar sohasida qoldirgan bebaho merosi butun insoniyatning ma'naviy mulki hisoblanadi. Hozirgi kunda O'zbekistonimizning kitob fondlarida 100 mingdan ziyod qo'lyozma asarlar saqlanmoqda. Afsuski, bu nodir kitoblar hali to'liq o'rganilmagan, ular olimlar va o'z o'quvchilarini kutib turibdi. Ushbu noyob asarlarda bugungi davr o'rta qo'yayotgan juda ko'p dolzarb muammolarga javob topish mumkin. Lekin biz ana shunday noyob meros vorislari, shunday boylik egalari bo'la turib, ularni har tomonlama o'qish-o'rganish, xalqimiz, avvalo, unib-o'sib kelayotgan yoshlarimizga, jahon hamjamiyatiga yetkazish bo'yicha, yetarli ish qilmaganimizni ham ochiq tan olish kerak[2]. Haqiqatdan ham, davlatimiz rahbarining Oliy Majlisga qilgan ushbu murojaatnomasi tag zahirida yosh avlodni ilmiy salohiyatini oshirish, ularni har tomonlama komil inson bo'lishga qaratilgan harakat yotibdi.

Bugungi kunda Yangi O'zbekistonning boy madaniy merosini asrash va o'rganish, xalqimizning insoniyat sivilizatsiyasiga qo'shgan hissasini jahon miqyosida keng targ'ib etishga tizimli ravishda katta e'tibor qaratib kelinmoqda. Diyorimizda taxminan 8000 taga yaqin moddiy madaniy meros bo'lib, ularni shu holda saqlash va avloddan-avlodga o'tishini ta'minlash soha xodimlari zimmasiga yuklatilgan eng muhim vazifalardan biridir.

Respublikamizda bugungi kunda 826 ta madaniyat markazlari faoliyat yuritmoqda. Bular havaskorlik san'atini rivojlantirishda asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Ushbu madaniyat markazlarida jami 4522 ta to'garak mavjud bo'lib, ularda 52 970 nafar havaskorlar faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Shundan 37 340 nafarini yoshlar tashkil etadi. Shuningdek, madaniyat markazlarida 482 ta xalq havaskorlik unvoniga ega bo'lgan jamoalar mavjud bo'lib, ushbu jamoalarda jami 5000 dan ortiq havaskor ishtirok etib kelmoqda. Ammo, bu qamrov 34,7 million

nafar aholi uchun juda kam hisoblanadi. Shu ma'noda madaniyat markazlari sonini ko'paytirish, faoliyatini takomillashtirish, ularga zarur sharoitlarni yaratib berish muhim hisoblanadi. Bugungi kunga qadar 367 ta madaniyat markazlari ta'mirlanib, foydalanishga topshirildi [3].

Prezidentimizning 2020-yil 26 maydagi "O'zbekiston Respublikasi Madaniyat Vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" farmoni bilan tasdiqlangan farmonning 25-bandida Madaniyat vazirligiga madaniyat markazlari uchun yangi binolar qurish, rekonstruksiya qilish, kapital ta'mirlash va jihozlash vazifasi yuklatilgan. Mazkur topshiriq ijrosini ta'minlash maqsadida vazirlik tomonidan "2021-2024-yillarda madaniyat markazlarining binolari kompleksini qurish va jihozlash bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori loyihasi ishlab chiqildi. Loyihada 459 ta madaniyat markazlarini yangidan qurish, rekonstruksiya qilish va ta'mirlash rejalashtirilgan. Sohaga oid eng quvonchli holatlardan yana biri shuki, Prezidentimizning 2019 yil 14 mayda qabul qilgan "Baxshichilik san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori asosida Termiz shahrida Respublika baxshichilik san'ati markazi va uning huzurida Baxshichilik san'atini rivojlantirish jamg'armasi tashkil etildi.

2020 — yil sentabr oyidan boshlab davlat muzeylarida har oyning birinchi yakshanbasi "ochiq eshiklar kuni" deb e'lon qilindi va ushbu "ochiq eshiklar kuni"da fuqarolar muzey ashyolari va muzey kolleksiyalarini kirib ko'rish uchun davlat muzeylariga bepul kiritilishi ko'zda tutildi.

Mustaqil davlat asoschisi, O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov ushbu fikrlari e'tiborimizni tortdi.

Shu yurtda yashayotgan har bir inson o'zligini anglashi, qadimiy tariximiz va boy madaniyatimiz, ulug' ajdodlarimizning merosini chuqurroq o'zlashtirishi, bugungi tez o'zgarayotgan hayot voqeligiga ongli qarab, mustaqil fikrlashi va diyorimizdagi barcha o'zgarishlarga daxldorlik tuyg'usi bilan yashashi zarur [4.B.17] ligini ta'kidlab o'tgan edilar. Ushbu fikrga javob tariqasida mustaqil ona

zaminimiz O'zbekistonning har bir o'g'il-qizi yurti ravnaqi uchun xizmatga bel bog'lashi zarur.

Sifatli ta'limni tashkil etish asnosida jamiyatda madaniy taraqqiyot va inson ma'naviy kamoloti, mamlakat ravnaqi hamda iqtisodiy va ijtimoiy farovonlikka erishishimiz mumkin bo'ladi. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev yoshlarni sifatli ta'lim olishlari eng so'ngi zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlangan o'quv xonalarini foydalanishga topshirish borasida jonbozlik ko'rsatib, o'z kuch va g'ayratini ayamay kelmoqda. Jumladan, so'nggi yillarda respublikamizda madaniyat sohasida quyidagi keng miqyosli ishlar amalga oshirildi:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 28 noyabrdagi PQ-4038-son Qarori bilan O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasi va uni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" tasdiqlandi;

madaniyat va san'at tashkilotlarining "do'stlar klublari" faoliyatini yo'lga qo'yish orqali ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash bo'yicha mutlaqo yangicha samarali tizim yaratildi;

muzeylar renovatsiya dasturi qabul qilindi, o'zbek xalqining ko'hna va betakror san'ati namunasi bo'lgan "Xorazm lazgisi" YUNESKO ning insoniyat nomoddiy madaniy merosining reprezentativ ro'yxatiga kiritildi;

madaniy meros obyektlari va san'at ashyolarini restavratsiya qilish bo'yicha milliy maktab, shuningdek, xalq cholg'ulari, milliy raqs, maqom yo'nalishlarida respublika ko'rik-tanlovlari qayta tiklandi;

mamlakatimizda muntazam ravishda o'tkaziladigan Xalqaro maqom san'ati anjumani, Xalqaro baxshichilik san'ati festivali, "Sharq taronalari" xalqaro musiqa festivali, "Buyuk ipak yo'li" xalqaro folklor san'ati festivali hamda "Raqs sehri" xalqaro festivali tashkil etilib, o'zbek mumtoz va folklor san'atining noyob namunalari va an'alarini hamda madaniy muloqotni yanada rivojlantirish bo'yicha samarali tizim yo'lga qo'yildi.

Darhaqiqat, talim — tarbiya jarayonlarida madaniyat va ma'naviyat tushunchalariga doimiy ravishda duch kelamiz. Bu haqda savol sifatida kishilar

jamoasidan so‘raganimizda ko‘pchilik bu tushunchalar bir ma‘noni anglatadi deb javob qaytargan holatlar ham uchraydi. Shu o‘rinda ushbu tushunchalarning mazmun va mohiyatidan kelib chiqib, fikr yuritadigan bo‘lsak, ularning har biri o‘ziga xos xususiyatlarga hamda bir-biridan nisbiy mustaqillikka ega bo‘lgan alohida tushunchalar majmui ekanligini ham anglab yetamiz.

Keling bu haqda qisqacha to‘xtalib o‘tsak. Madaniyat tushunchasini falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilganimizda, uni bir butun ijtimoiy hodisa sifatida tushunamiz. Madaniyat insonning faoliyati jarayoni, uning oqibatida yaratilgan moddiy va ma‘naviy qadriyatlar bo‘lib, inson kamolotida muhim omil bo‘lgan ijtimoiy hodisadir [5.B.217]. Madaniyat tushunchasini ham tarixiy, ham ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyatga molik jihatlarini o‘rganishda, eng avvalo, bu tushunchaning kelib chiqishi etimologiyasiga ham alohida e‘tibor berib o‘tish lozimdir.

Bugungi kunda ilmiy adabiyotlarda madaniyat tushunchasiga berilgan ta‘riflarning aksariyati mazmunan bir-biriga yaqin. Ayrim manbalarda “madaniyat” lotincha “kultura” so‘zidan olingan bo‘lib, ta‘lim-tarbiya, shu jumladan, “yerga dastlabki ishlov berish”, ayrimlarida esa “Madaniyat” so‘zi Arabchada madinalik, shaharlik degan ma‘nolarni anglatadi.

Shuningdek, “Madaniyat- jamiyat, inson ijodiy kuch va qobiliyatlari tarixiy taraqqiyotining muayyan darajasi. Kishilar hayoti va faoliyatining turli ko‘rinishlarida, shuningdek, ular yaratadigan moddiy va ma‘naviy boyliklarda ifodalanadi [6.B.53], — deb yozilgan.

Madaniyat nafaqat insonlarning ijodiy faoliyati tufayli yaratilgan moddiy va ma‘naviy boyliklari yig‘indisi, balki jamiyat taraqqiyotining mezonidir hamdir. Ya‘ni, jamiyatdagi bilim, mezon va qadriyatlarning yig‘indisi madaniyatda gavdalanadi. Madaniyatni o‘rganishda obyektiv qonuniyatlar, hodisalardagi sababiy bog‘liqlik haqidagi an‘anaviy tasavvurlardan foydalanmaslik ham mumkin. Madaniyat doimo inson bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi va usiz yashay olmaydi. Lekin voqelikning murakkab, yaxlit birligi sifatida u o‘z rivojlanish qonunlarida va borliqqa nisbatan mustaqildir. U madaniy merosni o‘zida mujassamlashtirgan

konkret sotsial guruhlarning ma'naviy hayotiga nisbatan boyroq va chuqurroqdir. Madaniyat doimo qadriyatlarning eng yirik zaxirasi, tajribalar xazinasini bo'lib qoladi. Insoniyat avlodlari undan foydalanadilar va unga o'z hissalarini qo'shadilar.

O'rta Osiyolik qomusiy olim Abu Nasr Forobiy o'rta asrlar sharoitida birinchi bo'lib jamiyatning kelib chiqishi, maqsad va vazifalari haqida izchil ta'limot yaratdi. Bu ta'limotda madaniyatli jamiyatning ko'p masalalari — davlatni boshqarish, ta'lim-tarbiya, axloq, ma'rifat, diniy e'tiqod, urush-yarash, mehnat hamda boshqalar qamrab olingan. Madaniyat faqatgina moddiy va ma'naviy qimmatlar yig'indisidan iborat emas, balki ijodiy faoliyat hamdir.

Yana shuningdek, Abu Nasr Forobiyning fikricha, madaniyatlik — bu fozillik, aqliy kamolotga erishmoqlikdir. Shuningdek, Forobiy madaniyatlik deganda, har bir kishisi kasb-hunarli, teng huquqli, ular o'rtasida farq bo'lmaydigan, har kim o'zi istagan yoki tanlagan kasb-hunari bilan shug'ullanish imkoniyatiga ega bo'lgan shahar (jamiyat)ni tushungan. U madaniyatlik deganda, ideal jamiyat tushunchasini ilgari suradi" [7.B.7]. Albatta ushbu fikrlar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmay kelmoqda.

XULOSA

Yuqorida keltirib o'tgan fikrlarimizni umumlashtirgan holda Yangi O'zbekistonni barpo etishda eng muhim omil bu yoshlarimizning sifatli ta'lim olishlari, ularning madaniy, ma'naviy, ilmiy salohiyatini yanada oshirish, ularga eng so'ngi zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda bilimlar berishimiz nihoyatda muhimdir. Shu o'rinda buyuk mutafakkir olimlarimizdan biri bo'lmish Jaloliddin Rumiyni quyidagi gaplarini keltirib o'tsak:

Zavq va orzular zinapoyaga o'xshaydi. Zinalar o'tirib, dam olishga moslashmagan. Umrni shu zinalarda behuda o'tkazmaslik uchun g'ofilikdan tez uyg'ongan va hayotning mohiyatini to'g'ri anglab yetgan odam naqadar baxtli![8].

Haqiqatda ushbu fikrlar inson hayotida vaqtning qadri naqadar beqiyos ekanligi, uni behuda sarflamaslik lozimligi haqida ibratli va insonni undan to'g'ri xulosalar chiqazishga undaydi. Bugungi kunda ommaviy axborot vositalari orqali

tinimsiz ravishda olib borilayotgan mafkuraviy, g'oyaviy urushlar ta'sirida o'zlari bilib bilmay xato yo'llarga kirib qolayotgan qanchadan qancha yoshlarimiz ming afsuski uchramoqda. Bu kabi holatlarni oldini olish uchun eng avvalo ota-ona o'z farzandiga ko'proq vaqt ajratsa, uning ichki kechinmasi, undagi psixologik o'zgarishlarni vaqtida aniqlab, zaruriy choralarni ko'rmog'i lozimdir. Eng muhimi yoshlarimiz o'zlarining ertangi kunning vorislari ekanliklarini teran anglab yetmoqliklari, hamda ta'lim dargohlarida ularga sifatli ta'lim bilan ma'naviy madaniy tarbiya uzviyligini hamohang ravishda olib borish talab etiladi. Har-bir yigit va qiz o'z-o'ziga "ertangi kun bizniki marra bizniki" deb baxtli yashamog'i lozimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 31.12.2019 yildagi 1059-son "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-4676839>
2. Mirziyoyev Sh.M. Oliy Majlisga murojaatnomasi. 2017-yil 22-dekabr.
3. Madaniyat va san'atsiz jamiyat rivojlanmaydi. <https://yuz.uz/uz/news/madaniyat-va-sanatsiz-jamiyat-rivojlanmaydi>
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. -Toshkent, 2008-yil - 108 b.
5. Falsafa o'quv qo'llanma. –Toshkent, O'qituvchi nashriyoti, 2005-yil-303 b.
6. O'zbek tilining izohli lug'ati. "O'zbekiston Milliy Inseklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti". www.ziyouz.com kutubxonasi. 2015-yil. "M" harfi — 975 b.
7. Qoraboyev U. O'zbekiston madaniyati. Tafakkur bo'stoni nashriyoti – Toshkent, 2011-yil-188 b.
8. <https://hikmatlar.uz/quote/498>